

ТМ	Г. XXVI	Бр. 2	Стр. 235 - 244	Ниш	април - јун	2002.
----	---------	-------	----------------	-----	-------------	-------

UDK 504.06+581.526
Оригинални научни рад
Примљено: 18.04.2002.

Јелена Ђорђевић
Факултет заштите на раду
Ниш

НОВА ЕКОЛОШКА ЕТИКА И ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Резиме

Током 19. па и 20. века чврсто се веровало да је технички напредак вредност о којој не треба посебно расправљати, нити га контролисати, јер се његов процес одвијао сагласно важећем схватању о положају и односу човека и друштва према природи садржаном у антропоцентризму; човек је у центру света и све што је добро за њега, добро је и за природу. Погубност оваквог односа све чешће се испољава као еколошка криза, чије размере расту, а владајућа схватања не могу да понуде решење. Зато, јавља се нова еколошка етика - екоцентризам, етички супротстављена антропоцентризму, која у основ свега ставља екосистем и с којом се човек изједначаје с другим облицима природе, једино чиме се издиже је повећана одговорност за очување Живота уопште, па и људске врсте, али и неживе природе. Одговорност је произашла из чињенице да је само човек обдарен високо развијеном свешћу и могућношћу да буде носилац моралних вредности.

Кључне речи: еколошка етика, заштита животне средине, антропоцентризам, екоцентризам.

"Човек је најсавршенији
инструмент еволуције на
земљи! Произлази да је
наша одговорност застрашујућа"

(J. Hixley)

Многе идеје које је човечанство у својој богатој историји стварало и неговало, а поготову идеје хуманизма или хришћанства, на пр., имале су паролу о добробити човека који су проносиле широм света, али "... нису обраћале пажњу на живот у свим његовим обли-

цима у природи. То је била светска и историјска заблуда човечанства која је довела до данашњег програма самоубиства. Зато основни принцип равноправности људског живота мора сада да се прошири на Живот уопште, без обзира у ком облику (уколико непосредно не угрожава живот човека). Човек се на овој планети може спасити ако води рачуна осим о свом животу и о свему живом, поштујући свој живот колико и живот око себе.¹ А, да ли и колико уопште људи цене свој живот и шта су чинили или чине да га очувају.² Није ли човек своје дневне потребе за благостањем и све погубнији комформизам сваке врсте ставио или бар често ставља изнад живота и здравља?

Међутим, човек се не односи праволинијски према природи, као субјект према објекту који су подједнако природа. Он своје потребе све више задовољава научно - индустријским овладавањем природом. Наравно, временом су та средства усавршавана за што свестраније овладавање природом, да би се већ сада могло рећи да су достигла критичну тачку. Њихова погрешна употреба или још оштрије речено злоупотреба може довести до самоистребљења човечанства.

Ипак, човек се употребом науке и технике, као и савремених технологија издиже над природом до њеног "владара" и при том "стиче толику моћ да затечену природу може знатно мењати и ослободити атомску енергију, уништити самог себе и сав живот на земљи, онда је, сигурно, реч о сасвим посебном ако не чак и натприродном делу природе. Али не његова натрприродна вредност, коју јој приписује традиција, него негативна која се манифестује у моћи над животом и смрћу. Или, штавише, само у моћи да се умре, јер техничко, вештачко стварање живота, особито људског живота, засад није могуће, али је зато његово уништење и колективно самоуништење могуће."³

Током читавог 19. века, па и у 20. веку постојало је чврсто уверење да је технички напредак вредност о којој не треба посебно разговарати нити га контролисати. Нико се није озбиљније запитао чему техника служи, које се последице њене употребе могу очекивати, је ли баш тај начин деловања на природу најбољи, није ли можда боље наћи друго решење, итд. Технички напредак је "потврђен као роба по себи, као нешто безусловно, несумљиво, одушевљавајуће, дивно, неограничено и неконтролисано."³

¹ Херберт Грул: *Једна планета је опљачкана*, "Просвета", Београд, 1985, стр. 333.

² Rajnhart Mauer: *О проблему "еколошке етике"*, Трећи програм, Београд, бр. 60 - I, 1984, стр. 202.

³ Aleksandar Rüstow: *Kritik des technischen Fortschritts*: у: ORDO, 4, Bd, Düsseldorf, Helmut Küper, 1951, стр. 386.

Нажалост, техника и технологија се развијају брже него што човек може да им се прилагоди, да их контролише, да их мудро употребљава. Пречесто је у служби задовољења потреба које нису баш истински људске потребе већ вештачке жеље, маркетиншки изазване. Смишљање нових технологија и њихово увођење у систем односа друштва према природи може постати " темпирана бомба ", која може за краће или дуже време да експлодира човеку у лице, с несалгедивим последицама."⁴

Развој технике и технологије изједначен је са схватањем о напретку целог човечанства. Међутим, подробнија анализа несумњиво указује да се овде ради само о техничком напретку. Што се човека тиче, он је свој сопствени непријатељ јер се јавља ако не једини, оно најзначајнијим оштећивачем своје средине. Последице злоупотребе технике која омогућава, или тачније речено захтева, мању или већу потрошњу сировина представља процес који на дужи рок утиче на квалитет човекове животне средине који може бити застрашујући, јер њиме човек не разара само себе, већ, пропадајући, повлачи за собом део или целу природу.

Наравно да "ако се отворе књиге које се баве данашњом проблематиком света и будућности, тада се у њима често могу наћи реченице као што је: човечанство ће или цело преживети или цело пропасти! Ово звучи веома лепо, а, с друге стране, и језиво. То је апсолутно бесмислена реченица. Лепо ју је изрећи, али се њоме ништа не може постићи. Нације ни у ком случају неће овим пророцима учинити услугу ако се помирљиво сложе с једним светским програмом, или ако сви заједно умру.

Неће доћи до јединственог развоја, до глобалне пропасти, већ и због тога што ће поједине земље веома различито реаговати на планетарни преокрет, и то у различито доба. Осећај за нове развоје је веома различито раширен, а исто тако су различите могућности политичке акције."⁵

Будући да је заштита човекове животне средине екуменски проблем и то је све више, није довољна ни политичка нити било која друга акција на нивоу једног или појединачних народа. То је планетарни проблем, проблем свих људи, можда не подједнако изражен на свим просторима, али, ако се не решава на глобалном плану, сигурно ће се проширити, захватајући читаву планету. У том смислу веома је значајно да човек увиди да мора да промени своја схватања "... тако да при планирању не буде више у првом плану жеља за влашћу и

⁴ Видети опширније: René Dubos: *Der entfesselte Fortschritt*, Bergisch, Gladbach, Lübbe, 1970.

⁵ Herbert Grul: op. cit., str. 368 - 369.

поседом, већ поштовање закона својствених природе, ослушкивање да би се схватило како да се допринесе њеној хармонији, уместо да се разара; једном речју: једино нас може спасити ако људи буду пуни страхопоштовања у односу према божанственој природи."⁶ Јер, како је указивао владика Николај: "Цела природа личи на један велики клавир, на коме су створења уствари дирке.

Које се год дирке човек дотакне, чује ехо своје душе."⁷, с обзиром да је природа"... пријатељ, а не непријатељ. Она је створена да буде друг и помоћник човеку, а не роб и крвник.

Људи, који природу чине робом, чине је непријатељем и крвником."⁸

Људи морају да схвате да могу преживети само ако поштују Земљу као једини дом који имају.⁹ Питање је само колико је људи окренуто задовољењу својих све разноврснијих и у основи нерелативних (бар у већини случајева) потреба. Уколико их промене, сведу на истинске потребе, у исто време дошло би до отрежњавања свих изабљивача Земље. "Човек може да задовољи своје потребе уколико се окрене себи како би се могао суочити са самим собом и са највишом духовном стварношћу овог тајанственог универзума са којим је сваки од нас нераскидиво везан,"¹⁰ будући да " незасит није трбух, како маса тврди, него варљиво мишљење о неограниченој способности трбуха да прима у себе."¹¹

Филозофија нам може пружити интегралан поглед на човекову егзистенцију. Осим тога, она још увек покушава да даје одговор на фундаментално питање: зашто и због чега постојимо? У чему је смисао нашег кратког пребивања на све затрованијој планети? С обзиром да је етика филозофска дисциплина која истиче циљеве и смисао моралних хтења, основне критеријуме за вредновање моралних чина, као и уопште заснованост и извор морала, то: " ако бисмо при крају овог нашег болног биланса хтели да пронађемо нову етичку оријентацију човечанства, или бар њеног најактивнијег и најагресивнијег дела, морамо поћи од чињенице да још никада моралне и етичке вредности савременика нису биле толико удаљене од објективних захтева њихове епохе као што је то случај данас."¹²

⁶ Reinhard Demoll: *Bändigt den Menschen!*, Brückmann, München, 1954, стр. 35.

⁷ Владика Николај Велимировић: *Мисли о добру и злу*, "Невен", Београд, 1999, стр. 20.

⁸ *Ibid.*, стр. 60.

⁹ Видети опширније: Gerhard Helmut Schmale: *Umwelt heute*, Erlenbach, Rentsch, Zürich, 1973.

¹⁰ Arnold H. C. Toynbee: *Die heutige Einheit der Menschheit und die Weltprobleme der Gegenwart*, Universitas, Hett 5, 21, Jg, Stuttgart, 1972, стр. 457.

¹¹ Epikur, *Briefe, Spruche, Werkfragmente*, ed. HW. Krautz, Stuttgart, 1980, стр. 93.

¹² Carl Amery: *Das Ende Vorsehung*, Reinbek, Rowohlt

Нажалост "људи, изманипулисани, неразумно дозвољавају апстрактној и нестварној вредности новца да замени неке основне вредности живота у породици и друштву, па брину све више због онога што не чине, непрестано важући да ли је и колико то добро или лоше.

Пробијајући се кроз живот, непрестано се питамо да ли знамо шта је стварно значајно, да ли нам је процена добра и шта очекујемо да после своје смрти оставимо потомцима као свој допринос.

Разумевање прогреса и технике оставља довољно простора да се може говорити о екологији, еколошкој свести, еколошкој етици, о природи, о поступцима по моралним нормама у циљу очувања човека као био - психо - социјалог бића и његове животне средине у којој би се остваривао као целовита личност, помирен са самим собом и остатком природе."¹³ Односно, с обзиром да је човекова животна средина показатељ и чинилац друштвеног и личног стандарда живота људи, поставља се питање: "Могу ли се занемарити или одвојено третирају три битна и уско нераскидиво повезана велика феномена: Рађање, Живот и Смрт? Може ли се дистанца између теорије и праксе и идеја и понашања смањивати, уместо што се повећава?"¹⁴ Многи аутори често постављају питања на која, по правилу, теоријски још и могу да одговоре, али практична решења остају далеко.¹⁵

Људско друштво је свој однос према природи уредило вођено, пре свега, исконском тежњом да је прилагоди својим потребама, пре свега биолошким, а онда и оним "вишег реда". С развојем људског друштва растао је и осећај "моћи" над природом. Такође, повећале су се и потребе људи. Оне су постајале све разноврсније, али и удаљеније од његове родне суштине. Оне су произашле као продукт законитости тржишта, захтевајући све веће и дубље захватање у природу да би се задовољиле и потребе "друштвеног престижа", јер је људско друштво, бар онај његов најразвијенији део, наметало нови морал и нове вредности. Тако, природа постаје нешто што је

¹³ Јелена Ђорђевић, *The New Ecological Ethics and Eco - marketing*, II Међународна научна конференција "Урбана екологија", Ростов на Дону, 1995.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ На пример "... 1) да ли човек управља природом? 2) да ли неограничена власт над природом значи људски напредак? 3) да ли повећање продуктивности аутоматски повећава људску срећу? 4) може ли се правилно унапређивати опште добро тиме што ће се ограничити "приватни захтеви"? 5) Је ли човекова способност прилагођавања безгранична? 6) Постоје ли границе густини насељености и броју становника, осим степена продуктивности? Ако постоје, каква је њихова природа и какву политику ћемо морати да водимо да бисмо их достигли и преживели?" итд., итд. (Видети опширније: Leyhausen, P.: *Домет људске екологије*, Наука, човек и његова околина, Зборник III, Међународне конференције Наука и друштво, Удружење Наука и друштво, Београд, 1972, стр. 302-312).

дато човеку на неограничену употребу, већи број нечега је бољи него мањи, нови идеал кога треба достићи је: имати што више и што разноврснијих ствари, што већа кола, већу кућу, већи стандард. Квантитет материјалних добара постаје основно мерило среће, задовољства, успешности у животу. Дакле, треба производити што више да би се више трошило, да би опет могло да се производи још више итд.¹⁶ Овај "зачарани круг" имао је своје оправдање и у моралном становишту да је човек најсавршеније биће на планети, те је ради тога све што постоји на њој ту да му задовољи прохтеве и потребе. Човек је, дакле, самодовољно, моћно биће и његова срећа и етички циљ је да достигне "амерички сан". Овакво схватање природе и места и улоге човека у њој имало је и своје реално утемељење у условима наглог индустријског развоја када су људима биле на располагању наизглед неисцрпне сировине и извори енергије¹⁷ с једне и нарастајуће могућности употребе све моћније технике, с друге стране. Тако, утемељује се антропоцентрички поглед на свет¹⁸, заснован на ставу да "... само људска бића поседују или носе тзв. интринсичке вредности (intrinsic values), односно унутарње, моралне вредности. Или другачије исказано, само су људи и њихове вредности подложни моралним разматрањима, расуђивањима и вредновањима, а остатак природе има искључиво инструменталну вредност, као средство које служи циљевима људи."¹⁹

Пошто су већ прихватили антропоцентризам као доминантну оријентацију у животу, раду и односу према природи, људи се само опредељују између његове умереније или наглашеније варијанте (хуманизма). И без обзира што умеренији антропоцентризам настоји да не прихвати чисто инструментализован приступ природи, сматрајући да не - људска бића, иако не могу бити субјекти морала, треба да буду "примаоци моралног тицања "или" пацијенти морала", ипак не може да понуди одговарајућа решења за све израженије еколошке проблеме. Еколошка криза није више пролазно стање. Она је све трајнија и условљава промене начина живота, рада и односа

¹⁶ Видети опширније: Херберт Грул, оп. цит., стр. 237-242.

¹⁷ На пр., у огромним просторствима Америке, богати извори нафте у арапским земљама и др.

¹⁸ Наравно да антропоцентризам није продукт савременог друштва. Још је Аристотел у *Политици* истицао да је једино "... људима својствено да имају осећање добра и зла, правде и неправде и осећања истог реда" (Аристотел: *Политика*, БИГЗ, Београд, 1975, стр. 5). Међутим, сада када су и објективни услови стечени, постаје доминантно становиште. Антропоцентризам иначе потиче од две грчке речи: *antropos* - човек и *kentron* - средиште. Дакле, средиште и сврха свих збивања су човек и његов живот. Он је мерило свих ствари, смисао свег збивања и постоји себе ради.

¹⁹ Вукашин Павловић: *Екологија и етика*, "Екоцентар", Београд, 1996, стр. 14.

према природи. Захватила је сав живи свет, укључив и човека, без обзира на његове повећане адаптивне моћи. Иако еколошка криза нема исти значај и важност у свим друштвима, јер се свуда не испољава на исти начин, истим интензитетом, нити су узроци нарушавања еколошке равнотеже свуда исти, она све више поприма глобално обележје које води угрожавању опстанка екосистема, па и живих организама (и људи) у њима. Овако брз тренд нарастања и распрострања еколошке кризе натерао је људе да се суоче са неопходношћу проучавања неочекиваних негативних последица људског неконтролисаног односа према природи, али и на потребу да се преиспитају основна филозофско - етичка полазишта при конципирању новог односа човека и друштва према природи.

Ради тога, појављује се нови поглед на однос човека и друштва према природи који је етички супростављен антропоцентризму - екоцентризам. Говоримо о продукту нове "еколошке етике"²⁰ који у жижу етичких полазишта ставља природу, екосистем, а не човека и људско друштво. Важење етике сада се шири на остали живи свет, али и на неживи, односно на свет у целини.

Међутим, нити "еколошка етика", нити "етика средине" "...не обухвата то да је човеков став према спољашњој природи повезан са ставом према његовој властитој природи, и то тако тесно повезан да је, вероватно, немогуће етички разматрати само човеков однос према природи као етичкој природи. Проблеми у људском односу према околној природи произлазе, заправо, тек из тога што се та природа употребљава и злоупотребљава у ту сврху да човек преживи и да добро живи, да задовољи природу својих потреба"²¹, а оне су све веће и све чешће превазилазе могућности природе да му пружи њихово задовољење.

²⁰ "Еколошка етика" би (ако се пође од схватања да је "етика" учење о људском делању, нарочито о његовим нормативним импликацијама, односно учење о добром и исправном делању и ако је "екологија" учење о привређивању којим се не уништава природа) била "... учење о привређивању саобразном (природној) средини, била би специфичан облик привредне етике. "Међутим, привреда је само део људске активности који обухвата и производњу, расподелу и комерцијално кретање добара за задовољење људских потреба, па и луксузна потрошња, део којим је повезан са другим деловима те сфере. Израз "еколошка етика" "... односи се на ту сферу у целини. Тако је то скраћени назив за обухватну етику, примерену моралним еколошким сазнањима и захтевима. Она се тиче "оног човековог става према природи који је релевантан за делање и то, пре свега, ... према спољашњој, нељудској природи, према природи као средини човековог живота." (Видети опширније: Rajnhart Maurer: *О проблему "еколошке етике"*, Трећи програм, Београд, бр 60 - I, 1984, стр. 199 - 200).

²¹ Ibid.

Дакле, ново етичко полазиште захтева да сва друштва преиспитају своје важеће вредности и да, без обзира на низ елемената који их одређују, на њихове специфичности, традиције, културе, развијеност итд. покушају да их ускладе с другим друштвима, јер "...без обзира колико на први поглед има мањих или већих разлика у садржају вредносних система, човечанство ће ради остваривања екуменским циљева (опстанка као врсте), морати да усклади универзалне доминантне вредности свих посебних друштава, док остале, изведене вредности, могу бити спецификум сваког друштва понаособ. Надаље ће морати своју будућност да граде на квалитативно новим вредностима у чијој скали доминантну улогу добија Живот уопште, а онда живот људске врсте и развој њихове свести (индивидуалне и друштвене) у функцији очувања Живота, опстанка и развоја људског друштва у сагласју с другим облицима живота у природи, при чему своје место мора имати и људска одговорност и сазнање да је човеку свешћу дато да буде чувар природе у свим њеним манифестним облицима".²²

Постоје само две могућности ширења свести о проблему еколошке етике и његовом решењу у већ зачетом екоцентризму - говорити и писати о томе. Уколико људи осећају нужност да другачије мисле и делају - утолико ће говорење о овом проблему дати боље резултате. Што је еколошка криза већа и њене последице погубније, то је и израженија потреба људи да се постојеће стање промени. Међутим, да би се добили очекивани резултати потребан је дуготрајан процес мењања основних људских ставова о природи, процес просвећивања сваког појединца.

Што се, пак, могућности политичког утицаја на решавање еколошких проблема тиче, оне су утолико веће уколико је моћнија одговарајућа инстанца којом се врши политички притисак и утицај на лимитирање неопходне границе индустријској експанзији. Међутим, само индустријско друштво није у стању то да уради, с обзиром да управо функционише на непостојању тих граница. То, такође, нису у стању да учине ни савремена друштва, јер "...поставити те границе значило би вршити функције власти у односу на индустријско друштво. За то је потребна таква независна моћ каква нужно недостаје држави која за своју стабилност и способност функционисања може да захвали индустријском друштву"²³, и ту је затворен круг.

²² Јелена Ђорђевић, Весна Милтојевић: *Нова еколошка етика и квалитет живота*, Зборник радова "Ризик технолошких система и животна средина", Факултет заштите на раду, Ниш, 1997, стр. 270.

²³ Forshott, E.: *Der Staat der Industriegesellschaft dargestellt am Beispiel der Bundesrepublik Deutschland*, München, 1971, стр. 168.

Наравно да осим ових унутар политичких проблема развијених земаља постоје и проблеми неразвијених земаља који доприносе спољнополитичкој затегнутости међу њима, јер сиромашне земље теже бржој индустријализацији како би достигле ниво развијенијих земаља. Све док тај ниво не достигну неће моћи да разумеју проблеме заштите човекове животне средине, нити да прихвате нову еколошку етику - екоцентризам. Међутим"... ако развитак ускоро не буде довео до катастрофе, могло би се показати да ни даља експанзија нововековне рационалности овладавања природом, а ни пракса у смислу проширеног утилитаризма и хуманитаризма одговорности не омогућава решавање политичких проблема. Нову перспективу у том погледу могао би отворити само општи преокрет у основном људском ставу према природи и овладавању природом.

Ипак, таква промена сигурно не би као промена "изнутра" или из спонтане, анархичне интересубјективности могла довести до сведруштвених и политичких консеквенци. "Зелене" емоције и удруживања у виду иницијатива грађана не могу саме скренути индустријско друштво с његовог досадашњег пута. До таквог преокрета требало би да дође само у наизменичном дејству између индустријских, етичких микроструктура и економско - политичких макроструктура."²⁴

Будући да је прелаз с антропоцентризма ка екоцентризму дуготрајан процес, то нас очекује велика борба за нову еколошку етику, за нове вредности сагласне новом схватању односа човека и друштва према природи у свим његовим сегментима (с позиција анимоетике, биоетике и геоетике). Нова еколошка етика је гарант заштите животне средине.

Међутим, за сада мање више организоване активности на свим нивоима које спроводе визионари и ентузијастички с намером да помогну изграђивању друштва развијене еколошке етике и културе, односно изграђивању идеала о квалитетној, здравој и заштићеној животној средини, не дају неке велике резултате. Али, број њихових присталица расте, тим пре што им и економски ефекти сагледани на дужи рок, еколошко право, развој еколошке свести и еколошке културе омогућавају да борба за промену етичког односа према природи, за прихватање екоцентризма полако постаје једина алтернатива за заштиту животне средине, да живот усгласе са природом и, наравно, опстанак.

²⁴ Ibid, стр. 214.

ЛИТЕРАТУРА

1. Amery, C. *Das Ende der Vorsehung*, Reinbek, Rowohlt, 1972.
2. Аристотел *Политика*, Београд, 1975.
3. Barbour, I. G. *Technology, Environment and Human Values*, New York, 1980.
4. Василенко, М. Л. *Еколошка етика: од натурализма к философском персонализму*, "Вопроси философии", Москва, 1995.
5. Велимировић, владика Н.: *Мисли о добру и злу*, Београд, 1999.
6. Grul, H. *Једна планета је опљачкана*, Београд, 1985.
7. Demoll, R. *Bündigt den Menschen!*, München, 1954.
8. Dubos, R. *Der entfesselte Fortschritt*, Bergisch, 1970.
9. Ђорђевић, Ј. *A New Ecological Ethics and Eco - marketing*, "Urban Ecology", Rostov on Don, 1994.
10. Ђорђевић, Ј., Милтијевић, В. *Нова еколошка етика и квалитет живота*, Зборник радова "Ризик технолошких система и животна средина", Ниш, 1997.
11. Ерикур. *Briefe, Sprüche, Werkfragmente*, Krautz, Stuttgart, 1980.
12. Курп, А. *Од антропоцентричне ка екоцентричној етици*, Еко центар, Београд, 1996.
13. Леуhausen, Р. *Домет људске екологије*, Зборник III међународне конференције Наука и друштво, Београд, 1972.
14. Лукић, Р. Д. *Социологија морала*, Београд, 1982.
15. Марковић, Д. Ж. *Социјална екологија*, Београд, 1996.
16. Павловић, В. *Екологија и етика*, Еко центар, Београд, 1996.
17. Рајнхарт, М. *О проблему "Еколошке етике"*, Трећи програм, Београд, 1984.
18. Rüstow, A. *Kritik des technischen Fortschritts*, ORDO, Düsseldorf, 1951.
19. Toynbee, A., H. C. *Die heutige Einheit der Menschheit und die Weltprobleme der Gegenwart*, Universitas, Stuttgart, 1972.
20. Horkheimer, M., Adorno, T. W. *Dialektik der Aufklärung*, Amsterdam, 1947.
21. Schwabe, G. H. *Umwelt heute*, Zürich, 1973.

Jelena Djordjević, Niš

NEW ENVIRONMENTAL ETHICS AND ENVIRONMENTAL PROTECTION

Summary

During XIX and even XX century there was a belief that technical progress is a value the shouldn't be never argued about nor controlled because its process has been happening in accordance with comprehension about position and relation of man and society to nature according to anthropocentrism; a man is in the center of the world and everything that is good for him, it is good for nature, too. This attritional is frequently acflected in increasing environmental crisis, which established policies have no solution. Therefore, there is upcoming environmental ethics-ecocentrism, with ecosystem in its focus. The man is no longer master of nature but just a being with incurred sense of responsibility for earth's life.

Man's increased responsibility is derived from the fact that only human are been given ability to develop moral values.

Key words: ecological ethics, environmental protection anthropocentrism, ecocentrizm